

FRANSIZ MERKANTİLİZMİNİN DİSİPLİNCİ İKTİDAR PROJESİ: BÜYÜK KAPATILMA

THE DISCIPLINARY POWER PROJECT OF FRENCH MERCANTILISM: THE GREAT CONFINEMENT

Güneş KURTULUŞ*
Mustafa İNCİ**

Öz

Fransa, merkantilist doktrinin en önemli temsilcilerinden biriydi. Bu kadar önemli olmasında hiç şüphesiz dönemin maliye bakanı J.B. Colbert'in etkisi büyüktür. Öyle ki, Fransız merkantilizmi tarih boyunca Colbertizm olarak anılmıştır. Colbert döneminde ülkede ekonomik gelişmenin sağlanması amacıyla daha önce benzeri görülmemiş birtakım uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bu uygulamalardan biri, verimli olarak görülmeyen kişilerin Colbert yönetimi tarafından bazı kurumlara kapatılması olmuştur. "Büyük Kapatılma" olarak adlandırılan bu sürecin en başından beri bilinçli bir proje olduğu savunulmaktadır. Buna göre projenin amacı, tek tip insanlardan oluşan bir toplum modeli yaratmaktır. Fransız'da devlet bu projenin kurgulanmasında ön planda olmuştur. Foucault on yedinci yüzyılda, iktidar kavramının ilişkisellikten öte somut bir yönetim sanatına dönüşerek farklı bir iktidar biçiminin ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Çalışmanın amacı, Fransız merkantilizmi teorisini, Foucault'nun disiplinci iktidar kavramından hareketle eleştiriye açmaktır. Bu kapsamda, dönemin maliye bakanı J.B. Colbert tarafından yönetilen Fransa ekonomisi ile o dönemde yükselişe geçen kapatma kurumları arasındaki ilişki; Foucault'nun disiplinci iktidar kavramı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Kapatılma, Colbertizm, Disiplinci İktidar, Foucault
Jel Sınıflandırması: B11, B30, B59, Z13.

Abstract

France was one of the most important representatives of mercantilist doctrine. Undoubtedly, the Secretary of the Treasury at the time, J.B. Colbert's influence was great. So, French mercantilism has been called Colbertism throughout history. In Colbert's time, a number of unprecedented practices were implemented in provision of economic development in the country. One of these practices was the closure of people who were not seen as efficient to certain institutions by the Colbert administration. It has been argued that

* Doktora öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Muğla, E-Mail: guneskurtulus@posta.mu.edu.tr, guneskurtulus93@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6675-330X

** Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Muğla, E-Mail: minci@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9551-9213

the process called “The Great Confinement” was a conscious project from the beginning. The aim of the project was to create a model of society consisting of one kind. In France, the state was at the forefront in the construction of this project. Foucault argues that in the seventeenth century, a different form of power emerged by transforming the concept of power into a concrete art of government rather than relationality. The aim of the study is to open the French mercantilism theory to criticism based on Foucault’s disciplinary power concept. In this context, the relationship between the French economy, which was managed by J.B. Colbert, the Secretary of the Treasury at the time, and the seclusion practices was examined within the scope of the literature. This review has been evaluated within the framework of Foucault’s disciplinary power concept.

Keywords: Colbertism, Disciplinary Power, Foucault, Great Confinement

JEL Classification: B11, B30, B59, Z13.

1. Giriş

“Elde edileceği iddiasında bulunulan avantajların, tüm dünyanın yarar sağlayamayacağı milli avantajlar biçiminde anlaşılması gerektiğini itiraf etmeliyim.” (Keynes, 2010, s. 285)

On beşinci yüzyılın ikinci yarısı feodalitenin Batı Avrupa’da miadını doldurduğu yılları temsil eder. O dönemde ortaya çıkan yeni ulus devletler, yeni bir hâkim sınıfın habercisi olmuştur. Günümüze kadar varlığını koruyan kapitalizmin tohumlarının atıldığı bu süreçte yeni kapitalist sınıf (burjuvazi) ekonomik ve toplumsal sisteme hâkim bir şekilde soyluluğun yerini almıştı. Ulus devletlerin ise niyeti çok açıktı: Burjuvaziden faydalanarak feodal rakiplerin üstesinden gelmek ve devleti merkezi bir iktidar altında birleştirmek.

Kapitalizmin bu erken dönemi merkantilizm olarak adlandırılır. Merkantilizmde devlet ve tüccar kapitalistler ile iş birliği yapmasıyla ülkenin büyümesi ve güçlenmesi hedeflenmiştir. On altıncı ve on yedinci yüzyılda Batı Avrupa’da özellikle İngiltere, Fransa, İspanya’daki büyük şehirler hem ticaretin hem de imalatın çoğunu kontrol eden ve tüccar kapitalistlerin hâkimiyetinde gelişen kapitalist ekonomilere dönüşmüşlerdir (Hunt ve Lautzenheiser, 2019, s. 49). Yine de tüccar kapitalizmi yani merkantilizm 1400’lü yılların ikinci yarısından başlayarak 1750’li yıllara kadar olan geniş bir dönemi etkisi altına almıştır.

Merkantilizm döneminde ülke ekonomilerinin kendi içinde güçlendirilmesinin temel göstergelerinden biri hazinenin büyümesiydi. Dış ticaret dengesi fazla verirse; yani ithalattan çok ihracat yapılırsa büyüme kaçınılmaz gözüktüyordu. Bunun için devlet yönetiminden sorumlu olanlar ile tüccarlar arasında bir çıkar birliği sağlandı (Aydemir ve Güneş, 2006, s. 136).

On yedinci yüzyılın en önemli özelliklerinden biri paranın bir değişim aracı olarak görülmesiydi; merkantilistleri ilgilendiren bu yönüydü. Paranın altın, gümüş veya bakırdan olması önemli değildi. Para, uluslararası zenginliğin değişiminden sorumluydu. Akay’a (2016) göre bu, “sonsuzluk düzeninin mantığından başka bir şey değildir” (s. 103). Çünkü merkantilizm paranın özünden, değişim aracına doğru evrilmesini izleyen bir süreçti. Zenginlikler bu süreç başladığında yayılacaktı.

Diğer taraftan Heckscher (akt. Keynes, 2010, s. 289), merkantilistler için paranın bir tür üretim faktörü olduğunu ifade etmiştir. Bazen de suni servet olarak nitelendirilen, toprak gibi bir üretim

faktörüdür. Merkantilistler içinde buldukları dönemde faiz unsurunun üstüne epey kafa yormuşlar; faiz oranlarının çok yüksek olması nedenini toplam para miktarı ile ilişkilendirmişlerdir.

Locke (akt. Keynes, 2010, s. 292), merkantilist düşünürlerin faiz konusunda hassas olmalarının sebebini yüksek faiz oranının ticareti bozacağı kaygısıyla ilişkilendirmiştir. Eğer faiz oranı ticaretten elde edilen kârdan yüksek olursa, tüccarlar ticaretten vazgeçip faizden kazanç sağlamaya çalışacaklardı. Bu, zengin tüccar için geçerliydi. Fakir tüccar ise zaten hayatta kalamazdı.

Merkantilizmde, her ülkenin yararının, diğerine karşıt olduğu; bir ulusun yararını kollamak ve ulusal ekonomik faaliyetlerin etkisini çoğaltmak için devletin geniş müdahalesinin gerekliliği savunuluyordu. Merkantilizmde, özel sektöre (girişimlere, girişimcilere) ilke olarak karşı durulmadı; yine de tam anlamıyla özel mülkiyet savunulmuyordu. Çünkü bu yaklaşıma göre girişimcilerin (özel sektörün) dağınık faaliyetleri ulusal yarara katkı sağlamayacaktı (Hamitoğulları, 1982, s. 55).

Foucault ise, merkantilizmle birlikte ortaya çıkan devlet müdahalesinin görüldüğü kadar masum olmadığını savunmuştur. Aslında yaratılmak istenen zenginlik, toplumun bütünü için tasarlanmamıştır. Aksine, Foucault (2011, s. 279), merkantilizmin ülkenin sahip olduğu zenginliği arttırmaktan ziyade yöneticinin servet biriktirmesinin, hazinesini kurmasının ve siyasetini uygulamak için kullanacağı orduyu oluşturmanın yolunu aradığı iddiasındadır. Bu iddianın özellikle Foucault'nun doğduğu ülke olan Fransa için geçerli olduğu söylenebilir. Foucault'ya (2011) göre, merkantilizm “iktidarın bir yönetim pratiği olarak kullanılmasının rasyonelleşmesinin ilk örneğidir” (s. 279). Foucault'nun merkantilizmi böyle görmesinin arkasındaki temel iddiası merkantilizmin, yönetim sanatına yönelik ilk girişim oluşudur.

Merkantilizmin en etkin yılları on yedinci yüzyıl içindeydi ve gerçekte etkili ve tutarlı politika güden iki ülke vardı: İngiltere ve Fransa. Merkantilizm sürecinde İngiltere’de çok yavaş fakat parlak bir ekonomik gelişme sağlandı. Bu süreç İngiltere için kısaca “ticari merkantilizm” olarak anılmaktaydı. İngiltere merkantilizminde ekonomik gelişmenin tabanında dış ticaret yer almaktaydı.

Fransa ise dönemin maliye bakanı Colbert ile merkantilizmin en ilginç gelişimine sahne olmuştur. İlerleyen bölümde, merkantilizmi içine alan on yedinci yüzyıl Fransa ekonomisi ve merkantilizm özelinde Colbert dönemi incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise, çalışmanın esas dikkat çekmek istediği büyük kapatılma döneminin merkantilizmle ilişkisi değerlendirilmektedir. Aynı bölümde, Foucault'nun disipline edici iktidar kavramı yine merkantilizmle ilişkilendirilmekte ve son olarak, sonuç yerine değerlendirmeler yapılmaktadır.

2. On Yedinci Yüzyıl Fransa Ekonomisi

On yedinci yüzyılda Fransa'nın iki önemli rakibi vardı: İngiltere ve Hollanda. Dönemin Avrupa ülkelerinin çoğu Fransa'yı saldırgan ve yayılmacı olarak görüp; bu nedenle karşısında yer alıyorlardı. XIV. Louis saldırgan bir dış politika sergilemekteydi (Doğruer, 2009, s. 84).

Fransa, iki önemli rakibi karşısında ekonomik üstünlük sağlamalıydı. Yürütülen politikalar sayesinde dünya ekonomisinin en büyük payına Fransa'nın sahip olması isteniyordu. Diğer bir deyişle mümkün olduğu kadar çok değerli madenin ülkeye girişi hedeflendi. Ancak bu sayede Fransa en güçlü devlete dönüşebilecekti.

Fransa on yedinci yüzyılı sıkıntılı bir ekonomiyle karşıladı. Genel olarak Avrupa'nın tamamında yaşanan deflasyon krizi, Fransa'yı da etkisi altına almıştı. İhracattan çok fazla kazanç elde edilememektedir. Özellikle 1620-35 yılları arası ticaret yarı yarıya azaldı. 1650'lere gelindiğinde ise neredeyse sıfır noktasındaydı (Hobsbawm, 1954, s. 36).

Aynı yıllarda, Fransa ekonomisinde söz konusu olumsuz tablo geçerli olmakla beraber, Fransa'nın büyüme rakamlarında artış gözlemlendi. Ancak ekonomik gelişmenin getirdiği düzenli büyüme bazı bölgelerde hissedilirken, diğer bölgelerde durgunluk hatta depresyon hâkim oldu. Dolayısıyla güç ve zenginlik çok küçük bir azınlığın elindeydi. Fransa'nın ekonomik gelişmesinde endüstriye yönelik şekillendirilen idari mekanizma temel faktör olmuştur. XIV. Louis döneminde monarşi tek başına öne çıkmıştır. Yerel hükümet devlet kontrolü altında örgütlenmiştir. Bu Fransız Monarşisinin en büyük idari başarısı olarak görülmektedir (Doğruer, 2009, ss. 99-100).

Fransa yönetimi, üretimde kullanılacak hammaddeyi yurt dışından temin etmek amacıyla minimum değerli maden çıkışına tolerans gösterilmesini gerekli görüyordu (Charbit, 2006, s. 2). Bu, görece daha avantajlıydı. Eğer kıymetli madenleri ihraç etmek, ülke ekonomisine iyi uyarlanmış faaliyetler geliştirmeye izin veriyorsa, madenlerin ülkeden çıkışının yararlı olacağı düşünüldü. Ekonomiye yönetenlere göre, böyle bir ihracat, Fransa'da istihdam yaratacak ve dolayısıyla yoksulluğu azaltacaktı.

Fransa'da, özellikle Colbert döneminde, XIV. Louis'nin "devlet benim" söylemi ile merkezi yönetimin çok daha belirginleştiği görülmektedir. Bu yüzden monarşi, endüstriden sanata hemen her alanda sıkı yöntemlere başvurularak tavizsiz bir biçimde uygulanma gayreti içinde olmuştur. Ancak bu parlamentonun yönetsel etkinliklerinin mutlak monarşi altında zayıf kalmasına yol açmıştır (Doğruer, 2009, s. 202).

2.1. Jean Baptiste Colbert Dönemi

J. B. Colbert, 1662 yılında, XIV. Louis hükümdarlığındaki Fransa'nın maliye bakanı olarak göreve başlamıştır. Colbert, bu görevi 22 yıl boyunca sürdürmüştür. Fransız merkantilizmi, Colbert ile en başarılı dönemini yaşamıştır (Hamitoğulları, 1982, ss. 65-66).

Colbert, 29 Ağustos 1619 tarihinde Reims'de doğmuştur. Saygın bir ailede dünyaya gelen Colbert'in tamamen aristokrat olduğu tahmin edilmektedir (Colyar, 1912, s. 62). Colbert, gençlik yıllarında ailesi tarafından ticareti öğrenmesi için Paris'e gönderilmiştir ve bir süre Sabatier adlı noterin yanında çalışmıştır. Amcası Odart Colbert ise, başarılı bir bankerdir. Colbert amcası aracılığı ile dönemin güvenlik sekreteri Michel Le Tellier ile tanışır ve sekiz yıl boyunca onunla çalışır. Çalışmalarının karşılığında ödüllendirilen Colbert, 1651 yılında Kardinal Jules Mazarin'in yanında çalışması için

görevlendirilmiştir (Doğruer, 2009, s. 112). Bu, onun Fransa'da büyük bir güç elde etmesine yönelik belki de en önemli sıçrayışı olmuştur.

Colbert döneminde büyük sanayilerin devlet kontrolü altında faaliyet göstermeleri politik ekonomiyi en uç noktaya taşımıştır (Charbit, 2006, s. 1). Öyle ki, Fransa'da on yedinci yüzyıldan itibaren geleneksel olarak kamu harcamaları ve yatırımları aracılığıyla devletin ekonomi üzerindeki rolü Colbertizm olarak adlandırılmaktadır.

Colbert, ekonominin sadece devlet tarafından kontrol edilmesi taraftarı olmamıştır. Fransa'nın ekonomik gelişmesi için doğrudan devlete sorumluluk yüklenmesi, o dönemin şartı olarak görülen ve uygulanan merkantilizmin bir sonucudur. Çünkü o döneme ilişkin olarak ülkenin ekonomik gelişmesi ve politik güçlenmesi için başka bir seçenek görülmemiştir (Hamitoğulları, 1982, s. 70).

Colbertizm dönemi, kapitalist-devlet kurumunun iyi bir örneğidir. Tüccar bir aileden gelen Colbert'in bakanlık görevi boyunca ulus-devleti bir tüccar olarak idare ettiği öne sürülebilir. Colbert, sık sık birbirleriyle rekabet etmeleri ve kendi çıkarlarını düşündükleri gerekçesiyle girişimcileri (iş insanlarını, kapitalistleri, patronları) bencil olmakla suçlarken, aslında kendisi de belirli bireyler/gruplar (yöneticiler, bürokratlar) için nitelediği "halk"ın çıkarını savunmaktaydı. Gerçekten "halk"ın çıkarı, küçük tüccarlardan daha büyüktü (Rothbard, 2017).

Colbert, nüfusa takıntılı bir devlet adamıydı. Az nüfuslu bir toplumun ekonomik düzende kendisine verilen rolü yerine getiremeyeceğini düşünürdü. Bu nedenle erken yaşta evlilikleri (erkekler için 18 yaş, kızlar için 14 veya 15 yaş olmak üzere) teşvik ettiği onun devlet yetkilileriyle iletişime geçtiği mektuplarına açık bir şekilde yansımıştır (Charbit, 2006, s. 3). Dolayısıyla Fransa'nın sömürgelerinde evlendirilen bu gençlerin, hatta çocuk bireylerin, hemen çocuk yapmaları; o dönemde doğan çocukların Fransız -özne- köleler olarak kabul edilmeleri ve yetiştirilmeleri Colbert tarafından arzulanan bir durum gibi görünmektedir.

Colbert'in, 1664'te yazdığı bir mektupta, merkantilist tavrı şu ifadelerle karşılık gelmektedir:

"Bir ülkenin büyüklüğünü ve gücünü, o ülkedeki para bolluğu belirler. Bütün Avrupada dolaşan para miktarı sınırlıdır. Memleketimizdeki para miktarı, açıktır ki, ancak diğer ülkeler aleyhine arttırılabilir. Kamu ticaretindeki paranın miktarı, diğer ülkelerden çekecek tarzda arttırılabilmelidir. Bu sonuçları, sadece ve ancak ticaret sağlayabilir." (Hamitoğulları, 1982, s. 66)

Fransız merkantilizminde ya da Colbertizmde zenginleşmesi gereken özne ulustu. Önemli olan, insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için zorunlu olan malların üretimiydi; hiçbir zaman altın veya gümüş değildi. Colbert dönemi, bu nedenle, bir dizi eğitici ve geliştirici üretim faaliyetlerine sahne olmuştur.

3. Colbertizm ve “Büyük Kapatılma”

Foucault, on yedinci yüzyıl toplumlarından bahsederken toplumu üç grupta sınıflandırır. Öncelikle sürgün edilenler; kabahatli, suçlular ve tahammül edilemez olanlardır ve buldukları yerden kovulurlar. Bir diğeri, katleden toplumdur; işkence ederler veya öldürürler. Sonuncusu ise kapatan toplumdur (Foucault, 2015a, s. 104).

Foucault, büyük kapatılmadan ilk olarak “Hapishanenin Doğuşu” kitabında bahsetmiştir. Bu kitapta, hapishaneler ve hücreler kapatılma kurumu örnekleri olarak ele alınmışlardır. Aslında hapishaneler ve hücreler gibi diğer birçok kurumun varlığı, Orta çağa kadar dayandırılabilir. Ancak, Foucault on yedinci yüzyılda ortaya çıkan bu kurumların eskisinden farklı olarak kitlesel kapatmalara olanak verdiğini iddia eder.

Büyük Kapatılma, Michel Foucault’nun on yedinci yüzyılda tüm Avrupa’yı etkisi altına alan, Fransa merkezli, kapsamlı bir değişikliği irdelediği eseridir. Bu değişim süreci belirli kurumlara kapatılan insanların denetimi ve gözetimi yoluyla sağlanmıştır. Böyle bir denetim mekanizmasının temel amacı ise burjuva düzenini bozma ihtimali olan pürüzlerin ortadan kaldırılarak aynı zamanda monarşinin devamlılığını sağlamaktır.

3.1. Jean Baptiste Colbert Döneminde Büyük Kapatılma

Fransa’da temeli atılan, daha sonra Avrupa’ya hızla yayılan, kapatma kurumlarının ortaya çıkışı, Colbert’in henüz maliye bakanlığı görevine atanmadan önceki yıllara denk gelmektedir. Hôpital Général (Genel Hastane), Paris’te, 1656 yılında kurulduğunda, Colbert, halihazırda Mazarin’in yanında yönetme pratiklerini öğrenmekte ve deneyimlemektedir (Colyar, 1912, s. 57).

Genel Hastane’nin kuruluşundan çok kısa bir süre sonra Paris’teki üç yüz bin nüfusun altı binden fazlası hastanede kapatılmışlardır. Kapatılan kişiler çok farklı sınıflandırmalar yapılabilecek ancak genel olarak yersiz yurtsuz, evi ve sabit bir işi olmayan kimselerdir. Eğer birileri kapatılmak istemiyorlarsa, bir meslekleri olmalıdır; düşük de olsa ücretli bir işi kabul etmeleri gerekmektedir (Foucault, 2015a, ss. 105-106). İnsanlar meslek ediniminden ziyade kapatılmaktan kaçmak için düşük ücretlere boyun eğmek zorundaydılar.

Genel Hastane, herhangi bir tıbbi amaçla kurulmamıştı; yarı adli bir yapıya sahipti. Daha önceden oluşmuş yetkilerle, mahkemeler dışında karar veren, yargılayan ve infaz eden yönetsel bir bütündü (Foucault, 2015b, s. 91). Genel Hastane öyle bir kapatma kurumuydu ki, yöneticiler, hastaneye bağlı olan hapishaneleri ve zindanları uygun gördükleri şekilde kullanabiliyorlardı. Foucault’nun ifadesiyle “Genel Hastane, kralın, polis ile adalet arasında yasanın sınırlarına yerleştirdiği garip bir iktidardır: baskı altına alınan üçüncü tabakası” (s. 92).

Genel Hastane, monarşik düzende ve burjuvanın mutlak biçimde örgütlenmesiyle eşzamanlı olarak geliştirilen bir yapıdır. Kral XIV. Louis, 16 Haziran 1676 tarihinde açıkladığı fermanı ile krallığın her

kentinde bir Genel Hastane kurulmasını hükme bağlamıştı. Böylelikle, yapı çok kısa bir süre içinde Fransa'nın tüm kentlerine yayılmıştır.

Hastaneye kapatılanlar arasında başlangıçta hiçbir ayırım yapılmamaktaydı. Söz konusu gruplar oldukça heterojendi: "O dönem yaşlılar, sakatlar, eşcinseller, akıl hastaları, müsrif babalar, hayırsız evlatlar hepsi birden aynı yere kapatılıyordu" (Foucault, 2015a, s. 106). Kapatılanlar artık bir bütün olarak aynı görüldü. Hiçbiri bir ötekenden farklı olamazdı; nihayetinde Colbert yönetimine göre hepsinin ortak özelliği çalışmaktan kaçan kişiler olmalarıydı. Bu açıdan, Colbert yönetimi ortodoksinin homojenliği arzusunun habercisi gibiydi.

On yedinci yüzyılda yaşanan bu önemli değişim diğer bir kapatma ve cezalandırma yeri olan hapishanelerin de temelini atmıştır. Foucault, modern kapatma kurumlarının ortaya çıkışını kesin bir şekilde ekonomi ve siyasetle ilişkilendirir. İspanya'da ortaya çıkan ama tüm Batı ülkelerini etkileyen ekonomik krizin çözümü kapatılma uygulamasında aranmıştır.

İspanya krizi, ücretlerin düşmesine, işsizliğe ve para kıtlığına sebep olmuştur. Kriz nedeniyle açlık ve sefaletin artmasıyla aylak kesim hırsızlığa, dilenmeye veya başkaldırmaya meyilli duruma gelmişlerdir. Bu insanlar yaşadıkları ülkeyi felakete sürüklemeyen önce onlara görünmezlik sağlayacak en güvenli önlem düşünülmüştür: Kapatılma.

Foucault'nun (2015a) kapatılmayla ilgili en çarpıcı savlarından biri kapatılmanın genel olarak kapitalist toplumlarda uygulanmasıdır (s. 108). Kapatılma üzerinden işsizlere veya aylaklara iş vermek ve onların toplumun refahına hizmet etmelerini sağlamak amaçlanır. Gerçek amaç, görüldüğü kadar iyi niyetli değildir.

Colbert, maliye bakanı olduğu dönemde, çalıştırma yoluyla yardım uygulamasının işsizlik sorununa çare ve manifaktürlerin gelişmesi için de bir teşvik unsuru olduğunu düşünmüştür (Foucault, 2015b, s. 119). Diğer bir ifadeyle, Colbert, kapatma kurumları aracılığıyla, işsizliğin olmadığı ve ücretlerin yüksek olduğu zamanlarda ucuz emek gücü elde edilmesine yönelik hareket etmiş; burjuvanın menfaatini gözetmiştir.

İkinci olarak, amaç, işsizlik dönemlerinde aylaklığın ortadan kaldırılarak isyanlara karşı toplumun korunmasıdır (Foucault, 2006, s. 117). Aslında, Colbertizm döneminde kapatma, cezai bir kapatma değildi. Bu, ceza yasasının doğrudan etkisi altında olmayan ama serseri, gezgin, huzursuz vb. olanların sosyoekonomik kapatılması dönemiydi (Foucault, 2015a, s. 139).

Foucault, on yedinci yüzyılda devletin fazlasıyla ön planda tutulmasını yönetsel uygulama içinde devlet denen şeyi yönetmeyi düzenleyen bir rasyonelitenin ortaya çıkışıyla ilişkilendirir. Bu yönetim tarihinin önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde devlet hazinesinde daha fazla değerli maden birikimi sağlamak, artan ve güçlü bir nüfus barındırmak ve yabancı güçlerle sürekli bir rekabet ortamını korumak hedeflenmiştir. Üretim ve ticaretin sıkı örgütlenmesini temsil eden merkantilizmde, aynı zamanda, ülkenin iç idaresinin ön planda olduğu kentsel örgütlenme modeline dayalı olarak polis-devlet düzeni oluşturulmuştur (Foucault, 2015b, ss. 44-47).

3.2. Disipline Edici İktidar

On yedinci yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa'da olağandışı toplumsal bir duyarlılık hali kendini göstermiştir. Bu duyarlılığın görünen yüzü yoksullara yardım veya yoksulluğun ortadan kaldırılması iken, arka planında aylıklık ve işsizliğin doğurduğu sonuçlara karşılık yeni bir çalışma ahlakının yaratılması arzusu yatmaktadır. Foucaultcu bakış açısıyla, kamusal koşullara dayalı modern biçimler toplumsal denetimden ayrılamaz. Denetlenen toplumun her bir öznesi ise bir süre sonra iktidarı içselleştirir ve disiplinci iktidarın doğuşu böylelikle gerçekleşir (Özçağlar Eroğlu, 2016, ss. 43-45).

Foucault'ya göre, öznesi olduğumuz pratiklerin merkezinde bir iktidar süreci vardır. Örneğin, deliliğin bir hakikat olarak sunulmasının nedeni, on yedinci yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkan ve iktidar kurumlarıyla yakın ilişki kurulan “kapatma” pratikleridir; bu pratiklerin nüfus ve üretim süreçleriyle ilişkisinde aranmalıdır (Keskin, 2019, s. 11). Bu noktada, Foucault'nun iktidar anlayışının geleneksel anlamda kastedilen siyaset teorilerinden farklılaştığını hatırlatmak gerekir. İktidar kavramıyla anlatılmak istenen iki tarafın birbirleri üzerinde eylemde bulunmaları ve davranışlarının yönlendirilmesi tekniğidir. Yani, iktidar bir yöntem meselesidir ve Foucault bu yöntemi, ilişkiler bütünü olarak değerlendirir.

Foucault, on yedinci yüzyılın sonlarından itibaren Batı toplumlarında yeni bir iktidar biçiminin hâkim olduğunu söylemiştir. Bu yeni iktidar biçimi eskisine göre daha üretken ve yaşamı destekler görünmektedir. Foucault eski iktidar biçimini negatif ve sınırlayıcı olarak adlandırırken, yeni iktidar biçimini pozitif olarak nitelemiştir; bu iktidar biçimi biyo-iktidardır. Biyo-iktidar, düzenleyici iktidarın inşa sürecini temsil eder.

Biyo-iktidarın müdahale biçimlerini açıklarken Foucault, iki formdan bahseder. İlk olarak, insan bedenini makine olarak gören “disiplinci iktidar”dır. Disiplinci iktidarın amacı; insan bedeninin yeteneklerini kontrol altına alarak onu disipline etmektir. Böylelikle kişi daha verimli olacak ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleşecektir (Keskin, 2019, s. 16). Bu anlamda, Colbert dönemi, disiplinci iktidar pratiklerine “iyi” bir örnek oluşturmaktadır. Öyle ki, Colbert sömürge ülkelerden getirtilen eli maharetli kişilere, devlet bünyesinde çalıştırılmak amacıyla, çeşitli eğitimler verilmesini istiyordu. Bu kişiler kendi mesleklerinde ustalık elde ettiği andan itibaren sadece ulusun zenginliği için çalışmak zorundaydılar. Dahası bu kişilerin artık Fransa dışına çıkması da yasaktı. Bu kişiler verimli köleler haline getirilmişti. Hamitoğulları'na (1982) göre, bir çalışma diktatörü olan Colbert, “başarı”larının faturasını işçilere ve köylülere ödetmişti (s. 71).

Biyo-iktidarın ikinci biçimi ise, nüfusu düzenleyici nitelikte bir denetimdir. Foucault, biyo-iktidarın ortaya çıkmasında baş aktörlerin burjuvalar olduğunu iddia etmiştir; biyo-iktidar kapitalizmin gelişmesinde vazgeçilmez bir unsurdur (Koç, 2018, s. 206). Kapitalizm insan bedenini üretim sürecine denetimli bir şekilde dâhil etmiştir. Toplumun her bireyi ekonomik süreçlere göre adeta uyarlanmıştır. Colbert döneminde biyo-iktidar, devlettir. Devlet, kapitalist bir tüccar olarak hareket ederek kişileri denetim altında tutmuştur.

“Tarihte görülen bütün toplumlar içinde bizimkiler- bununla Avrupa kıtasının Batı yakasında antikçağın son dönemlerinde ortaya çıkan toplumları kastediyorum- herhalde en saldırgan ve en fetihçi yapıda olan toplumlardır; hem kendilerine karşı hem de başkalarına karşı en koyu şiddeti uygulayabilecek niteliktedirler. Farklı farklı birçok siyasi biçim icat etmişlerdir.” (Foucault, 2019a, s. 31)

Foucault (2019b), on yedinci yüzyıl ve on sekizinci yüzyılda yoğun bir biçimde uygulanan iktidar tekniklerine karşılık, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan çeşitli örgütlenmelere (öğrenci hareketleri, feminizm vb.) dikkat çekmektedir (s. 245). Foucault, kaleme aldığı yıllar nedeniyle bu örgütlenme modellerini iki örnekle sınırlı tutmuş olsa da sosyal ve ekonomik anlamda dünyanın dört bir yanından ortak bir amaç için birleşmeye başlayan hareketler 70’li yılların sonlarından itibaren çok çeşitlilik göstermiştir.

Günümüze kadar devam eden dayanışmacı hareketler (ki büyük bir çeşitliliği kapsadığı için bu hareketler için rahatlıkla dayanışma ekonomileri¹ de denilebilir) toplumun ve dolayısıyla bireylerin değiştiğini kanıtlamaya çabalar. Foucaultcu ifadeyle, bu hareketler (ya da örgütlenmeler), disipline boyun eğmeyen insan kategorilerinin arttığını ve disiplinsiz bir toplum düşünmek zorunda kalındığını göstermektedir (2019b, s. 246). Foucault’nun bahsettiği yeni iktidar ilişkileri buna karşılık gelebilir.

4. Sonuç Yerine

Fransız merkantilizmine yön veren Colbert yönetiminin etkileri, Fransız hükümetinin politikalarında ve uygulamalarında Colbert’in ölümünden sonra bile devam etmiş; neredeyse bir yüzyıl daha Colbert geleneğine sadık kalınmıştır. Yönetime ait bazı uygulamalar genişletilmiş; ayrıca yenileri de eklenmiştir. Özellikle, endüstriyi korumaya yönelik güçlü bir girişimcilik mekanizmasının sürdürülmesi amaçlanmıştır. Bu amacın bir ölçüde başarıya ulaştığı da söylenebilir. Girişimcilik günümüzde, Fransa’da sadece endüstriyi korumaya yönelik bir mekanizma olarak değil; sosyal ekonomi çatısı altında yer alan pek çok sosyal girişim (kooperatifler, dernekler ve vakıflar) aracılığıyla çevresel ve toplumsal sürdürülebilirliği sağlamak görevini üstlenmektedir.

Colbert döneminde Fransa ekonomisinin görece geliştiği bir gerçektir. Ancak bu, Colbert’in masum bir yönetici olduğunun kanıtı değildir. Aksine, Colbert henüz maliye bakanlığı görevine gelmeden toplumu disipline edici kurumların doğuşunda ön planda yer almıştır. Foucault’nun büyük kapatılma ve disiplinci iktidarının Fransa örneğinde bir proje olarak varlık göstermesi Colbert ile başlamıştır.

1 Dayanışma ekonomisi kapsamı çok geniş olmakla birlikte çeşitli tanımlamalarla günümüzde önemli bir alternatif ekonomi biçimi olarak varlığını sürdürmektedir. Tanımlar arasında sınırları en geniş olan belki de Loh ve Shear (2015, s. 246) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre, dayanışma ekonomisi dört temel üzerinde durmaktadır. İlk olarak, insanların sosyal ve birbirine bağlı varlıklar olduğu ifade edilmiştir; kolektif ve bireysel çıkarları dengelemek için duyularımızı genişletmemiz gerekir. İkinci olarak, dayanışma sosyal ilişkileri gerçekleştirmede temel değerdir. Ayrıca demokratik yönetimi esas alan bir uygulamadır. Son olarak, olağan piyasa işleyişinin dışında alternatif ve çoğulcu bir ekonomik yaklaşımdır.

Foucaultcu çerçevede iktidar, farklı biçimlerde farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Yani, Foucault'nun iktidar analizi, geleneksel anlamda siyasal iktidarla ya da devlet aygıtıyla sınırlı tutulandan farklıdır. On yedinci yüzyılda karşımıza çıkan iktidar biçimi üretimde aksaklığa sebep olabileceklerin disipline edilmesi yönünde oluşmuştur. Büyük kapatılma kurumları, o dönemde, disiplinci iktidar biçiminin en belirgin örnekleridir. On sekizinci yüzyılda ise, toplumsallığın tamamının kontrol edilmeye çalışıldığı bir iktidar biçimi ile karşılaşırız.

On dokuzuncu yüzyıl iktidar biçimlerinde bir biçim değişikliğinin yaşandığı yıllardır. Çünkü Foucault'ya göre insan üzerinde bir iktidar kurma çabası on dokuzuncu yüzyılda görülmeye başlanmış; yirminci yüzyıl boyunca devam etmiştir. Daha önceki yüzyıllarda bahsi geçen iktidar, birey üzerinde değil; nüfus üzerinde bir genel denge sağlamayı amaçlar. Kapatılma kurumları üzerinden gerçekleştirilen budur. Sosyal ekonomi pratiklerinin ortaya çıkışı, Fransa'da on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar dayandırıldığına göre; o dönemde bireyin devletleştirilmesi adına oluşturulan iktidar mekanizmasının sosyal ekonomi pratikleri (sosyal girişimler) olabileceği üzerine düşünülmelidir.

Foucault, yirminci yüzyıl için artık tek kişilik bir kral iktidarı ve belirgin cezalar yerine insanların kendi kendini yönettiği görünmez bir iktidar varlığından söz ederken, adeta sosyal girişimleri tanımlamaktadır. Sosyal girişimlerin merkezinde bir iktidar alanı var ise, demokratik yönetim ile anılan sosyal girişimlerin daha çekirdekten itibaren iktidarı yarattığı iddia edilebilir. Belki de bu sebeptendir ki; bu pratiklere karşı şüphe duyan Foucault, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, o zamana kadar ki tüm iktidar tekniklerine karşı gelen dayanışmacı örgütlenmelere dikkat çekmiştir.

Kaynakça

- Akay, A. (2016). *Michel Foucault'da iktidar ve direnme odakları* (3. baskı). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Aydemir, C. & Güneş, H. H. (2006). Merkantilizmin ortaya çıkışı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 136-158.
- Charbit, Y. (2006). Les colonies Françaises au XVIIe siècle: mercantilisme et enjeux impérialistes Européens, *revue Européenne des migrations internationales*, 22(1), 1-16. <https://journals.openedition.org/remi/2724> (Erişim tarihi: 18.11.2020).
- Colyar, H. A. (1912). Jean-Baptiste Colbert and the codifying ordinances of Louis XIV. *Journal of the Society of Comparative Legislation*, 13(1), 56-86.
- Doğruer, E. (2009). *Merkantilizm, farklı merkantilist anlayış ve uygulamaları etkileyen unsurların ülkeler bazında analizi Fransa: Jean Baptiste Colbert ve İngiltere: Sir Josiah Child'ın görüşleri temelinde bir karşılaştırma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Foucault, M. (2006). *Deliliğin tarihi* (4. baskı) (M. A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2011). *Entelektüelin siyasi işlevi* (3. baskı) (I. Ergüden, O. Akınhay ve F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015a). *Büyük kapatılma* (4. baskı) (I. Ergüden ve F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015b). *Biyopolitikanın doğuşu collège de France dersleri 1978-1979* (1. baskı) (A. Tayla, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2019a). *Özne ve iktidar* (6. baskı) (I. Ergüden ve O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Foucault, M. (2019b). *İktidarın gözü* (5. baskı) (I. Ergüden ve O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hamitoğulları, B. (1982). *Çağdaş iktisadi sistemler oluşum ve değişim aşamaları ile strüktürel ve doktrinal bir yaklaşım* (3. baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Hobsbawm, E. J. (1954). The general crisis of the European economy in the 17th century. *Oxford Journals*, 5, 33-53.
- Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2019). *İktisadi düşünce tarihi eleştirel bir perspektif* (2. baskı) (V. U. Aslan, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Keskin, F. (2019). Özne ve iktidar. M. Foucault (2019a), *Özne ve iktidar* (6. baskı) içinde (s. 11-23). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keynes, J. M. (2010). *Genel Teori: İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* (2. baskı) (U. S. Akalın, Çev.). İstanbul: Kalkedon.
- Koç, A. (2018). Michel Foucault'nun "biyopolitika" kavramının teorik çerçevesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 193-218.
- Loh, P. & Shear, B. (2015). Solidarity economy and community development: emerging cases in three Massachusetts cities. *Community Development*, 46(3), 244-260.
- Özçağlar Eroğlu, H. (2016). Foucault'nun iktidarı. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(2), 39-54.
- Rothbard, M. N. (2017). Jean-Baptiste Colbert and Louis XIV. <https://mises.org/library/jean-baptiste-colbert-and-louis-xiv> (Erişim tarihi: 11.12.2020).

The period in which the seeds of capitalism sprout coincides with mercantilism. The doctrine, known as merchant capitalism, influenced a wide period from the second half of the 1400s to the 1750s. In mercantilism, precious metals are considered to be one of the most important factors in the growth of a nation. In addition, it is aimed to grow and strengthen the country through cooperation between the state and the economy. Foucault emphasized that the state should be interventionist rather than cooperative. According to Foucault, the state intervention that emerged with mercantilism is not as innocent as it seems.

The most forceful years of mercantilism were in the seventeenth century, and there were in fact two countries with effective and consistent policies: England and France. In the process of mercantilism, a very slow but brilliant economic development was achieved in England. In France, the most interesting development of mercantilism was with Colbert, the Secretary of the Treasury of the time. In fact, France faced the seventeenth century with an economic adversity. The deflation crisis, which was generally experienced in the whole of Europe, also affected France. There was not much gain from exports. However, an increase in the growth rates of France was observed in the same period. The main factor in this development is the administration that encourages the industry. At the time XIV. Louis, there was a monarchy. This has been seen as the greatest administrative achievement of the French Monarchy.

In France, especially during the Colbert period, with XIV. Louis's "I am the power" rhetoric, the central government became much more evident. Therefore, the monarchy has been implemented by applying strict methods in almost every field from industry to art. J. B. Colbert became the Secretary of the Treasury in 1662. French mercantilism had its most successful period with Colbert. The fact that industries operated under the control of the state during the Colbert period brought the political economy to the extreme. Therefore, the role of the state in the economy through public expenditures and investments, traditionally from the seventeenth century in France, is called Colbertism.

Colbertism is a good example of the capitalist-state institution. Colbert accused the constantly competing entrepreneurs of being selfish; but he protected the interests of bureaucrats, whom he called the people. In French mercantilism or Colbertism, the subject that had to be enriched was the nation. What mattered was the production of goods necessary for people to survive; it was never gold or silver. The Colbertism therefore saw a number of educational and developer production activities.

In Colbert's time, a number of unprecedented practices were implemented in order to improve the national economy. One of these was the "take someone off" people whom the Colbert did not accept as efficient and closed to certain institutions. It has been argued that the process called the "The Great Confinement" was a conscious project from the beginning. The emergence of confinement agencies coincides with the years before Colbert was yet appointed as the Secretary of the Treasury. When the Hôpital Général (General Hospital) was founded in Paris in 1656, Colbert sided with Mazarin and was in the preparatory stages before administration.

The people who were closed were the ones who could be classified in many different ways, but were generally homeless, without a home and a fixed job. If they didn't want to be shut down, they had to

have a job; they had to accept a job, even if it was low paying. Consequently, people were compelled to submit to low wages. The General Hospital was such a confinement agency that the administrators could use the prisons and dungeons attached to the hospital as they saw fit. According to Foucault, the General Hospital was a strange power that the king placed at the margins of the law, between the police and the justice. Initially, no distinction was made between those who were hospitalized. Neither could be different from the other; ultimately, according to Colbert, what they all had in common was that they were avoiders of work. In this respect, the Colbert administration seemed to herald the desire for homogeneity of orthodoxy.

Foucault connects the emergence of modern confinement agencies (hospital, prison, etc.) with economics and politics. In fact, confinement of Colbertism is not a criminal confinement. This was a time when just the vagrants, the wanderers, the restless were socioeconomically closure. However, they were not sentenced directly on the penal code. Accordingly, Foucault said that a new form of power has been dominant in Western societies since the end of the seventeenth century. At this point, it should be reminded that Foucault's understanding of power differs from the traditional political theories. For Foucault, power is relations.

As a matter of fact, the effects of the Colbert, which steered French mercantilism, continued in the policies and practices of the French government even after Colbert's death; Colbert's traditions remained true for almost another century. It is a fact that the French economy improved during the Colbert period. However, this is not proof that Colbert was an innocent ruler. The project, in which Foucault introduced the great confinement and disciplinary power, started with Colbert.

In the Foucauldian framework, power emerged in different forms at different times. That is, Foucault's analysis of power is different from that which is traditionally limited to political power or the state apparatus. The form of power that emerged in the seventeenth century was formed in the direction of disciplining those who could cause disruption in production. The confinement agencies were the most prominent examples of the disciplinary form of power at that time. In this context, aim of the study is to open the French mercantilism theory to criticism based on Foucault's disciplinary power concept. Therefore, the relationship between the French economy, which was managed by J.B. Colbert, the Secretary of the Treasury at the time, and the seclusion practices was examined within the scope of the literature. This review has been evaluated within the framework of Foucault's disciplinary power concept.